

ULUSLARARASI MAHKEME KARARLARININ ROLÜ VE ÖNEMİ: KARAYİP DENİZİNDE NİKARAGUA İLE HONDURAS ARASINDAKİ TOPRAK VE DENİZ UYUŞMAZLIĞI DAVASI (2007) ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME*

THE ROLE AND IMPORTANCE OF INTERNATIONAL COURT DECISIONS: AN EVALUATION OF TERRITORIAL AND MARITIME DISPUTE BETWEEN NICARAGUA AND HONDURAS (2007) IN THE CARIBBEAN SEA

Araştırma Makalesi
Research Paper

Yasin Çağlar KAYA**

Öz:

Bu çalışma, uluslararası hukukun uygulanmasında uluslararası mahkeme kararlarının rolünü ve önemini, 2007 yılında Karayip Denizi'nde Nikaragua ve Honduras Kara ve Deniz Anlaşmazlığı Davası'na odaklanarak incelemektedir. Çalışma, mahkeme kararlarının uluslararası hukukun ikincil (yardımcı) kaynakları olarak sınıflandırılmalarına rağmen mahkeme kararlarının nasıl önem kazandığını ve kimi zaman uluslararası antlaşmalar gibi birincil (asli) kaynaklardan üstün tutulduğunu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışma, Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) uluslararası mahkeme kararlarına diğer uluslararası hukuk kaynaklarından daha fazla öncelik verdiğini göstermektedir. Nikaragua v. Honduras davasının analizi gerçekleştirilirken incelenen konuyla ilgili uluslararası hukukun genel çerçevesini ortaya koyan ve içtihadın eleştirel bir kavramsal analizini birincil kaynaklar üzerinden değerlendirmeyi içeren doktrinel metot kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda UAD'ın, önceki mahkemeler tarafından verilen kararlara yaptıkları referansların sadece örf ve âdet hukuku kurallarına değil o davalara özgü alınmış kurallara da yapıldığı ortaya çıkmıştır. Çalışma, uluslararası mahkemelerin kararlarının uluslararası hukukun birincil kaynakları gibi bağlayıcı olmamasına rağmen, mahkemeler tarafından tutarlı bir şekilde uygulanmalarının istikrar ve hukuki güvenliği artırırken mahkemelerin esnekliğini azalttığı ve mahkeme kararlarının uluslararası hukukun kaynakları arasındaki yerinin yeniden değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Hukukun Kaynakları, Uluslararası Mahkeme Kararları, 2007 Nikaragua/Honduras Davası

Abstract:

This study examines the role and importance of international judicial decisions in the application of international law, focusing on the case of the Nicaragua-Honduras Land and Maritime Disputes in the Caribbean Sea in 2007. The study aims to show how, despite the fact that judicial decisions are classified as secondary (subsidiary) sources of international law, they have gained importance and, in some cases, taken precedence over primary sources such as international treaties. The study shows that the International Court of Justice (ICJ) prioritizes international judicial decisions over other sources of international law. The analysis of the Honduras/Nicaragua case is based on the doctrinal method, which involves eliciting a statement of law on the subject under study and a critical conceptual analysis of case law through primary sources. As a result of the analysis, it was found that the references made by the ICJ to the decisions of previous courts are not only to the rules of customary law, but also to the

rules directly adopted for those cases alone. The study concludes that although the decisions of international courts are not binding as primary sources of international law, their consistent application by the courts increases stability and legal certainty while reducing the flexibility of the courts, and that the place of judicial decisions among the sources of international law should be re-evaluated.

Keywords: Sources of International Law, International Court Decisions,
2007 Nicaragua/Honduras Case

* Makale Geliş Tarihi: 15.01.2025

Makale Kabul Tarihi: 06.03.2025

** Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
y.caglarkaya@ktu.edu.tr, orcid.org/0000-0001-9401-4566.

GİRİŞ

Uluslararası hukukun kaynakları UAD Statüsü'nün 38(1) maddesine göre (a) uluslararası antlaşmalar, (b) örf ve âdet hukuku, (c) hukukun genel ilkeleri, (d) mahkeme kararları ve yetkin yazarların öğretileri olarak belirtilmiştir. 38. maddenin a, b ve c bentleri taraflar açısından bağlayıcı kaynakları oluştururken d bendi bağlayıcı olmayıp yardımcı kaynak olarak kabul edilmiştir. D bendinde belirtilen yetkin yazarların öğretileri günümüz uluslararası hukukunun gelişmesi ile önemini yitirmiş olmasına rağmen uluslararası mahkeme kararları önemini korumuş ve hatta bazı durumlarda yardımcı kaynak olmanın ötesine geçmiştir. UAD Statüsü'nün 59. maddesi uyarınca uluslararası mahkeme kararları yalnızca uyuşmazlığın tarafları arasında ve karar verilen dava için bağlayıcıdır. Başka bir ifadeyle uluslararası hukukta mahkemelerin önceki mahkemeler tarafından verilen kararlara uyma zorunluluğu (*stare decisis*) yoktur (Hillier, 1998: 81). Fakat, uluslararası hukukta her ne kadar *stare decisis* olmasa da mahkemelerin daha önce verilmiş kararları incelediği ve bu önceki kararlarla paralel karar verme eğiliminde olduğu görülmektedir (Hillier, 1998: 81; Shaw, 2021: 78).

Uluslararası mahkemelerin karar verirken bağlayıcı olmasa da önceki mahkeme kararlarını değerlendirmeye alması hukuki güvenlik ilkesi çerçevesinde anlaşılabilir bir durumdur. Hukuki güvenlik ilkesi her ne kadar bir iç hukuk kuralı olsa da hukukun genel ilkeleri gereği uluslararası hukukta da kullanılabilecek bir ilkedir. Hukuki güvenlik ilkesi iç hukuk sistemlerinde “Hukuk kurallarının ihdası ve uygulanmasında belirlilik ve öngörülebilirlik alt ilkeleri üzerinde yükselen ve hukuk devletinin çekirdeği mesabesinde bir temel olgu” (Arıkan, 2022: 43-44) veya “Hukukun uygulanmasındaki belirsizlik veya ani değişim riskini ortadan kaldırmaya yönelik bir garanti veya koruma olarak” (Çaptuğ, 2021: 139) tanımlanabilir. Bu ilkenin uluslararası hukuka yansımaları ise mahkemelerin benzer şartlar içeren davalarda verdikleri kararların birbiriyle olabildiğince uyuşması veya zıt düşmemesi olarak değerlendirilebilir. Genel olarak uluslararası hukukta da uygulama bu şekilde olmaktadır (Tanaka, 2006: 6). Uluslararası mahkemeler, karar verme süreçlerinde asli kaynakları kullanırken, önceki mahkemelerin bu kaynakları nasıl değerlendirdiğini inceler ve bu değerlendirmeler doğrultusunda kararlarını oluştururlar. Fakat, söz konusu uluslararası deniz hukuku ve özellikle deniz yetki alanlarının sınırlandırılması olduğu takdirde önceki mahkeme kararların oynadığı rol çok daha büyük önem kazanmaktadır.

Normal şartlar altında önceki mahkeme kararlarıyla bir uyum sağlamak ve zıt düşmemek için kullanılan uluslararası mahkeme kararları deniz yetki alanlarının sınırlandırılması söz konusu olduğu zaman yardımcı kaynak olma özelliğinin ötesine geçip bir asli kaynak gibi değerlendirilmeye başlanmaktadır (Kaya, 2013: 167-170). Kıyı uzunlukları, el uzatmama/kesme ve küçük adaların oluşturacağı deniz yetki alanları gibi özel durumları (*special circumstances*) içeren bazı hususlarda mahkemelerin kararları hala farklılık göstermeye devam etse de (Fietta ve Cleverly, 2016: 584), özel durumların yaratacağı etkilerin haricinde kalan hususlarda mahkemelerin kararları neredeyse birbirinin aynısıdır (Tanaka, 2006: 6; Cottier, 2015: 233-235). Ayrıca, uluslararası mahkemeler önceki mahkeme kararlarına sürekli referanslarda bulunarak verdikleri kararların meşruiyetini bu

kararlar doğrultusunda açıklama eğilimindedirler. Dolayısıyla, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması davalarında önceki mahkemelerin vermiş olduğu kararlar, uygulamada yardımcı kaynaktan öteye geçip asli kaynak gibi değerlendirilmektedir.

Önceki mahkeme kararlarının uluslararası mahkemeler tarafından sıklıkla değerlendirilmeye alındığının en büyük göstergesini mahkemelerin karar metinlerinde önceki dava kararlarına yapılan referanslar göstermektedir. Ayrıca, dava sayısı arttıkça yapılan referansların da doğru orantılı olarak arttığı görülmektedir. Örneğin, UAD, önceki mahkeme kararlarına 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davası'nda 4 referans, 1993 Jan Mayen Davası'nda 23 referans ve 2001 Katar-Bahreyn Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Bölgesel Sorunlar Davası'nda 32 referans yapmıştır. Bu nedenle, uluslararası mahkemelerin vermiş olduğu kararların zaman içerisinde daha da önem kazandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca, sonuçlandırılan dava sayısının artması ve örnek gösterilebilecek daha fazla karar metninin mevcut olması da mahkemelerin yapmış olduğu referans sayısındaki artışa sebep olarak gösterilebilir.

Önceki mahkemeler tarafından verilen kararlara referans yapan yalnızca uluslararası mahkemeler değildir. Taraf devletler de argümanlarını ve iddialarını öne sürerken önceki mahkemelerin vermiş olduğu kararlara referans yaparak, mahkemelerin kararlarını bu doğrultuda vermesi gerektiğini dile getirmektedir. Dolayısıyla, uluslararası mahkeme kararlarını uygulamada asli bir kaynak olarak değerlendiren sadece uluslararası mahkemeler değil aynı zamanda devletlerdir. Devletlerin bu kararları argüman olarak mahkemelere sunması mahkemeler açısından bu kararları uygulama noktasında bağlayıcı olmasa bile, devletlerin bu tutumu uluslararası mahkeme kararlarının devletler tarafından bağlayıcı olarak değerlendirildiği şeklinde düşünülebilir.

Uluslararası mahkemelerin önceki dava kararlarına yaptıkları her referans mahkeme kararlarının bağlayıcı bir kaynak olarak değerlendirmesi gerektiği sonucunu doğurmamaktadır. Uluslararası mahkemelerin en önemli görevlerinden biri örf ve âdet hukuku kurallarını belirlemek ve ortaya koymaktır (Talmon, 2015). Mahkemeler yıllar içerisinde birçok eylem ve davranışı örf ve âdet hukuku kuralı olarak belirlemiştir ve mahkemeler tarafından kabul edilen örf ve âdet hukuku kuralları da uluslararası hukuk açısından bağlayıcı niteliktedir. Bu sebeple, uluslararası mahkemeler tarafından önceki mahkeme kararlarına yapılan her referans aynı niteliği taşımamaktadır. Uluslararası mahkemelerin önceki mahkeme kararlarında ortaya koyulan örf ve âdet hukuku kurallarına referans yapması son derece normal ve doğaldır. Çünkü, örf ve âdet hukuku kuralları hem niteliği açısından bağlayıcı hem de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında büyük önem arz etmektedir. Çalışmanın argümanını oluşturan referanslar ise örf ve âdet hukuku oluşturmayan, yalnızca ilgili davaya özgü verilen kararlara yapılan referanslardır.

Bu çalışma, uluslararası mahkemelerin önceki mahkemeler tarafından verilmiş ve örf ve âdet hukuku oluşturmayan kararlarına yaptıkları referanslarını inceleyerek deniz yetki alanlarının sınırlandırılması davalarında mahkeme kararlarının emsal karar gibi değerlendirildiğini açıklamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla 2007 tarihli Karayip Denizi'nde

Nikaragua ve Honduras Arasındaki Toprak ve Deniz Uyuşmazlığı Davası incelenecektir. UAD tarafından sonuçlandırılan bu davanın karar metninde önceki mahkeme kararlarına yapılan referanslar incelenerek, uluslararası mahkeme kararlarının deniz yetki alanlarının sınırlandırılması davalarında uygulamada bağlayıcı kurallar gibi değerlendirildiği ispatlanmaya çalışılacaktır.

1. KARAYİP DENİZİNDE NİKARAGUA İLE HONDURAS ARASINDAKİ TOPRAK VE DENİZ UYUŞMAZLIĞI DAVASI

Önceki mahkeme kararlarının değerlendirilmesi ilk olarak Divan'ın, Nikaragua'nın anlaşmazlık konusu bölgedeki adalar üzerindeki egemenlik ile ilgili yeni iddiasının geçerliliği incelenirken ortaya çıkmıştır. Nikaragua başvurusunda mahkemeden “Nikaragua ve Honduras arasındaki karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeyi hakkaniyet ilkeleri ve ilgili durumlar göz önünde bulundurularak tek sınırlandırma çizgisiyle sınırlandırmasını” talep etmiştir. Nikaragua Divan'a talebini bildirirken talebe ekleme yapma veya talebi değiştirme hakkını saklı tuttuğunu da belirtmiştir (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 104). Nikaragua ilk talebinde belirtmediği halde gerçekleştirilen duruşmalarda birçok ada ve adacığın ayrıca Nikaragua'ya ait olduğunu belirtmiştir (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 105). Gerçekleştirilen sözlü duruşmalarda ise bu adaların egemenliklerinin tek sınırlandırma çizgisine engel olmayacak şekilde belirlenmesini talep etmiştir (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 107).

Divan Nikaragua'nın belirttiği adaların egemenliği ile ilgili sonradan eklenen talebe cevap verirken “Başvuru sahibinin, mahkemeye götürmek istediği anlaşmazlığı mahkemeye sunması ve kendisine sunduğu talepleri belirtmesinin başvuru sahibine ait olduğuna şüphe yoktur” cevabını vermiş ve ayrıca UAD Statüsü 38(2) ve 40(1) maddelerinde belirtilen başvuru esaslarına göre başvuru sahibinin tartışmanın konusu ve iddianın doğasını başvuru dosyasında belirtmesi gerektiğini söylemiştir (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 108).

Divanın 38(2) ve 40(1) maddelerini öne sürerek Nikaragua'nın iddialarına cevap vermesi son derece doğaldır çünkü UAD'ın işleme mekanizması UAD Statüsü'nde açıkça belirtilmiştir ve UAD bu kurallar çerçevesinde hareket etmek zorundadır. Fakat, “Başvuru sahibinin, mahkemeye götürmek istediği anlaşmazlığı mahkemeye sunması ve kendisine sunduğu talepleri belirtmesinin başvuru sahibine ait olduğuna şüphe yoktur” cevabı ise 1998 yılında İspanya ve Kanada arasında gerçekleşen Balıkçılık Yetki Alanları Davası'nda (İspanya v. Kanada, 1998: para. 29) UAD'ın benzer bir sorun karşısında vermiş olduğu cevaptır. Dolayısıyla, Nikaragua'nın talebine verilecek cevap her ne kadar UAD Statüsünde mevcut olsa bile Divan Nikaragua'nın iddiasına cevap verirken önceki bir mahkeme tarafından verilmiş bir kararın varlığını belirtmiş ve mevcut davada doğrudan bu kuralı uygulamıştır. Burada Divan her ne kadar salt mahkeme kararını gerekçe göstermemiş olsa da UAD Statüsü'nde halihazırda mevcut bulunan kurallara ek olarak önceki mahkeme kararlarına referans yapması önem arz etmektedir. Ayrıca, Divan Nikaragua'nın talebine cevap verirken öncelikle mahkeme kararına daha sonra ise UAD Statüsü'nde yer alan maddelere referans yapmıştır. Burada Divan'ın önceki mahkeme kararına öncelik vermiş

olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, 38(2) ve 40(1) maddelerinin var olmadığı durumda bile mahkeme İspanya ve Kanada davasına referans yaparak Nikaragua'nın talebine bu doğrultuda cevap vermiş olacaktır.

Divan, ilk iddialara ek olarak sonradan yeni iddiaların ortaya atılmasının hukuki güvenlik ve adaletin iyi yönetilmesine engel teşkil edeceğini ve dolayısıyla geçersiz olacağına karar veren eski davaların¹ varlığından bahsetmiştir (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 108). Fakat, bir iddianın yeni bir iddia olması mahkemenin bu iddiaları geçersiz sayması için yeterli değildir (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 110). Eğer yeni iddia, orijinal iddiaya ek olarak değerlendirilebiliyorsa veya ilk iddia ile aralarında yeterli bağlantı varsa mahkeme bu yeni iddiaları geçerli sayabilir (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 110). Mahkemenin, ilk iddiadan sonra ortaya atılacak iddialar için verdiği kararların hiçbiri bu davaya özel olarak belirlenmiş kurallar değildir. Yeni iddianın ilk iddiaya ek olarak değerlendirilmesi 1992 tarihli Nauru'daki Belirli Fosfat Toprakları Davası'nda (Nauru v. Avusturalya, 1992: para. 65); yeni iddia ile ilk iddia arasında yeterli bağlantının olması ise 1962 tarihli Preah Vihear Tapınağı Davası (Kamboçya v. Tayland, 1962: 36) ve 1972 tarihli Balıkçılık Yetki Alanları Davası'nda (Almanya v. İzlanda, 1972: para. 16-18) UAD tarafından verilmiş kararlardır. Divan ise bu davalarda verilen kararlara yaptığı referanslarda bu kararları örnek olarak göstermekten ziyade uyulması gereken kurallar olarak değerlendirmiş ve kararını verirken doğrudan bu kuralları önündeki davaya uygulamıştır (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 110-113).

Önceki mahkeme kararına başka bir referans ise Nikaragua tarafından taraflar arasında egemenlik tartışması olan adalar sebebiyle yapılmıştır. Nikaragua, söz konusu tartışmalı adaların egemenliğinin Honduras'ın öne sürdüğü gibi etkinlik (effectivités) sebebiyle Honduras'a verilemeyeceğini, Nikaragua'nın adalarla olan yakınlığı sebebiyle orijinal (hukuki) mülkiyetin (legal title) Nikaragua'da olduğunu belirtmiştir. Nikaragua bu iddiasını öne sürerken 1986 tarihli Burkina Faso ve Mali arasındaki Sınır Davası'na referansta bulunmuştur (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 171). Nikaragua'nın iddiasını dayandığı 1986 Sınır Davası'nda ise UAD, etkinliğin hukuki mülkiyetle bir arada olmaması durumunda egemenlik için yeterli olamayacağı ve egemenliğin belirlenmesi için var olan durumun irdelenmesi gerektiğini belirtmiştir (Burkina Faso v. Mali, 1986: para. 63). Fakat egemenlik göstergesi olarak (à titre de souverain) etkinlik ve hukuki mülkiyet arasında bir hiyerarşinin olduğuna dair ne bir antlaşma ne de opinio juris ile desteklenen bir devlet uygulaması vardır (O'Keefe, 2011: 147). Dolayısıyla, günümüzde uluslararası mahkemeler bu konu ile ilgili karar verirken kendilerinin belirlediği hiyerarşiyi uygulamak durumundadırlar. Ancak, Nikaragua 1986 tarihli davada verilen karara referans yaparak, Divan'ın bu yönde karar vermesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, etkinlik ve hukuki mülkiyet arasında hiyerarşik ilk tartışma 1928 Palmas Adası Davası'nda ortaya çıkmış

¹ Nauru'daki Belirli Fosfat Toprakları Davası (Nauru v. Avusturalya), Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 1992, para. 69.

Balıkçılık Yetki Alanları Davası (İspanya v. Kanada), Jurisdiction of the Court, Judgment, I.C.J. Reports 1998, p. 447, para. 29.

(Mohamed, et al., 2018: 148) ve Max Huber bu davada hukuki mülkiyeti hiyerarşik olarak etkinliğin üstünde tutmuştur (Hollanda v. Amerika Birleşik Devletleri, 1928: 839-846). Fakat, Palmas Adası Davası'ndan sonra bu iki prensibin hiyerarşik durumu ile ilgili hem Daimî Uluslararası Adalet Divanı² hem de UAD³, Huber'in belirttiğinin tersi görüşü kabul etmiş ve her davada etkinliği hiyerarşik olarak hukuki mülkiyetin üstünde tutmuştur. Bu sebeple Nikaragua, adaların egemenliğiyle ilgili kararda etkinliğin, hukuki mülkiyetten üstün tutulması gerektiğini savunmuş ve önceki mahkeme kararı doğrultusunda bir karar verilmesini talep etmiştir (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 171). Honduras da etkinliğin hiyerarşik olarak hukuki mülkiyetten üstün olduğu konusunda Nikaragua ile aynı görüşe sahip olmakla beraber Nikaragua ile arasındaki görüş farklı sadece etkinliğin belirlenmesi ile ilgilidir (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 169-170). Bu açıdan değerlendirildiği takdirde, Nikaragua'nın da Huber'in görüşüne değil de önceki mahkeme kararlarına yaptığı referans uluslararası mahkeme kararlarının bağlayıcı olduğunu düşündüğü görüşü ortaya çıkmaktadır. Dahası, Honduras da kendi çıkarıyla çatıştığı halde etkinliğin hiyerarşik olarak hukuki mülkiyetin üzerinde olduğunu kabul etmiştir. Devletler, uluslararası mahkemeler önünde genellikle kendi lehlerine olabilecek kuralları ve uygulamaları öne sürerek iddialarını destekleme eğilimde olmalarına rağmen Honduras'ın etkinliğin hiyerarşik olarak üstün tutulması görüşüne karşı çıkmaması devletlerin uluslararası mahkeme kararlarını bağlayıcı kurallar değerlendirdiğini desteklemektedir.

Divan, Nikaragua'nın etkinliğin hukuki mülkiyetten hiyerarşik olarak üstün olduğu görüşünü değerlendirmeye alırken tıpkı Nikaragua gibi önceki mahkeme kararlarına referanslar yapmıştır. Mahkeme Doğu Grönland'ın Hukuki Statüsü (Danimarka v. Norveç, 1933: 66) Davası'nda ve Pulau Ligitan ve Pulau Sipadan (Endonezya v. Malezya, 2002, para. 33) Üzerinde Egemenlik Davası'na referans yaparak etkinliğin nasıl belirlenmesi gerektiğini açıklamıştır (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 174). Bu noktada önemli olan husus Divan'ın, etkinliğin hukuki mülkiyetten hiyerarşik olarak üstün olduğunu doğrudan kabul etmesidir. Divan, önceki mahkeme kararlarına referans yaparken sadece etkinliğin hangi devlet tarafından sağlandığının nasıl belirlenmesi gerektiğine dair kuralları belirtmiş (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 175), etkinlik ve hukuki mülkiyet arasında hiyerarşik bir tartışma yapmamış, etkinliğin üstünlüğünü doğrudan kabul etmiştir. Antlaşma, örf ve âdet hukuku ve hukukun genel ilkeleri tarafından düzenlenmemiş bir durum karşısında Divan'ın uygulanması gereken kuralları ya doktrinden ya da önceki mahkeme kararlarından bulabileceği bilinmekle beraber bu ikisi arasında da hiyerarşik bir üstünlük olmadığı da ortadadır. Huber'in kararına referans yapılmadan ve etkinlik ve hukuki mülkiyet

² Doğu Grönland'ın Hukuki Statüsü Davası'nda, Milletler Cemiyeti dönemindeki Uluslararası Daimî Adalet Divanı, egemenliğin bir göstergesi olarak etkinliği hukuki mülkiyetin hiyerarşik olarak üzerinde konumlandırmıştır.

³ Burkina Faso/Mali arasındaki Sınır Davası; El Salvador v. Honduras arasındaki Kara, Ada ve Deniz Alanları Sınır Davası; Kamerun v. Nijerya arasındaki Kara ve Deniz Alanları Sınırlandırması Davası; Malezya v. Singapur arasındaki Pedra Branca v. Pulau Batu Puteh, Orta Kayalıklar ve Güney Çıkıntısı Üzerindeki Egemenlik Davası'nda UAD, egemenliğin bir göstergesi olarak etkinliği hukuki mülkiyetin hiyerarşik olarak üzerinde konumlandırmıştır.

ilkelerinden hangisinin uygulanması gerektiği tartışmaya açılmadan doğrudan önceki mahkemelerin verdiği kararların bağlayıcı bir kural olarak uygulanması Divan'ın uluslararası mahkeme kararlarının hiyerarşik olarak doktrinden üstün tuttuğunu ve yardımcı kaynağın ötesinde değerlendirdiğini göstermektedir.

Nikaragua ve Honduras, söz konusu adalar üzerinde egemenlik iddialarını devam ettirirken adalar etrafında devriye gezen karakol gemilerinin varlığının egemenlik göstergesi olduğunu iddia etmişlerdir (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 200). Divan ise bu iddialara cevap verirken adaların etrafında devriye gezen karakol gemilerinin varlığına ilişkin iddiaların zayıf olduğunu ve devriye gezen karakol gemilerinin söz konusu adalarla ilişkisini gösteren delil olmadığını belirtmiştir. Bu sebeple devriye gezen karakol gemilerinin egemenlik göstergesi olarak kabul edilemeyeceğini 2002 Pulau Sipadan Üzerindeki Egemenlik Davası'nda verilen karara (Endonezya v. Malezya 2002, para. 139) referans yaparak reddetmiştir (Nikaragua v. Honduras, 2007: para. 201). Etkinlik doktrinine göre bir devletin bir toprak parçası üzerinde egemenliğinin kabul edilebilmesi için söz konusu toprak parçası üzerindeki kontrolünün barışçıl, fiili, yeterli ve sürekli olması gerekmektedir (Jia, 2022: 67). Ayrıca, etkinlik son derece göreceli bir kavram (Peters, 2010: 1) olması itibarıyla her olay özelinde farklı değerlendirmelere açıktır. Bu açıdan bakıldığı taktirde karakol gemilerinin devriye gezmesinin etkinlik doktrininde yer alan şartları sağlamadığı açıkça görülmektedir. Fakat, Divan bu iddiaları reddederken önceki mahkeme kararına referans yapma zorunluluğu hissetmiştir. Bu durumda eğer Pulau Sipadan Üzerindeki Egemenlik Davası'nda karakol gemilerinin devriye gezmesinin etkinlik şartını karşıladığı yönünde karar verilmiş olsaydı, Divan'ın önündeki davada da bu kararı yine de uygulayıp uygulamayacağı sorusu gündeme gelmektedir.

Divan'ın tek sınırlandırma çizgisi ile sınırlandırma yaparken hakkaniyet ilkeleri/özel durumlar yöntemini kullanılmasının en uygun çözüm olacağını belirtmesi kendi görüşü olmayıp bu görüş Divan'ın 2002 yılında Kamerun v. Nijerya Karar ve Deniz Alanları Sınırlandırma Davası⁴'nda vermiş olduğu bir karardır. Dahası, bu yöntem İngiliz v. Fransız Kıta Sahanlığı Tahkimi⁵, Maine Körfezi Davası⁶, Libya v. Malta Kıta Sahanlığı Davası⁷, Jan Mayen Davası⁸, Kızıl Denizde Egemenlik ve Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Tahkimi⁹, Katar v. Bahreyn Deniz ve Kara Alanlarının Sınırlandırılması Davası¹⁰, Barbados

⁴ Kamerun ve Nijerya arasındaki Kara ve Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası (Kamerun v. Nijerya), 2002, Counter-Claims, Judgement, I.C.J. Reports, para. 240.

⁵ İngiliz v. Fransız Kıta Sahanlığı Tahkimi (United Birleşik Krallık v. Fransa), 1978, Ad hoc Arbitration, Judgement, para. 248-254.

⁶ Maine Körfezi Davası (Kanada v. Amerika Birleşik Devletleri), 1984, Judgement, I.C.J. Reports, para. 215.

⁷ Kıta Sahanlığı Davası (Libya v. Malta), 1985, Judgement, I.C.J. Reports, para. 65.

⁸ Grönland ve Jan Mayen arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası (Danimarka v. Norveç), 1993, Judgement, I.C.J. Reports, para. 67-71.

⁹ Kızıl Denizde Egemenlik ve Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Tahkimi (Eritre v. Yemen), 1999, Judgement, Permanent Court of Arbitration, para. 158.

¹⁰ Katar ve Bahreyn Arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Bölgesel Sorunlar Davası (Katar v. Bahreyn), 2001, Merits, Judgement, I.C.J. Reports, para. 231.

v. Trinidad ve Tobago Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Tahkimi¹¹, Guyana v. Surinam Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Tahkimi¹²,’nde de uluslararası mahkemeler ve tahkim mahkemeleri tarafından uygulanmıştır. Fakat, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırlandırmalarını içeren BMDHS 74 ve 83. madde incelendiği takdirde münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırlandırmalarında uygulanacak spesifik bir yöntemin bulunmadığı ve sınırlandırmanın yalnızca uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak hakkaniyetli olarak yapılması gerektiği görülmektedir. Ayrıca, mahkemelerin 2007 yılı sonrası deniz yetki alanlarının sınırlandırması davalarında bu yöntemden vazgeçip üç aşamalı yöntemi (Three-stage Approach) kullanmaya başladığı göz önünde bulundurulduğunda hakkaniyet ilkeleri/özel durumlar yönteminin örf ve âdet hukuku oluşturmadığı da açıkça ortaya çıkmaktadır.

Nikaragua/Honduras Davası’nda Divan, uluslararası mahkemelerin genel olarak tek sınırlandırma çizgisi ile sınırlandırılacak alanlarda kullandığı düzeltici yaklaşım ile önce geçici bir orta hat çizip daha sonra özel durumları inceleyerek bu çizgide değişiklikler/uyarlamalar yapmaya çalışmıştır. Fakat, taraf devletlerin kıyı şekillerinin orta hat çizgisi çizmeye uygun olmadığını gördükten sonra düzeltici yaklaşım görüşünü bırakıp sonuç odaklı hakkaniyet yaklaşımını tercih ederek bi-sektör¹³ modeli ile sınırlandırma yapılmasına karar vermiştir. Fakat, Divan’ın kullandığı bu iki farklı yöntem çıkış noktaları açısından büyük farklılık göstermektedir. Hem BMDHS’nin 74 ve 83. maddeleri hem de 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası’nda verilen karar (Almanya v. Hollanda, 1969, para. 101) incelendiğinde tüm durumlarda uygulanacak tek bir sınırlandırma yönteminin olmadığı ve mahkemelerin önlerinde bulunan davadaki koşulları göz önünde bulundurarak en hakkaniyetli yöntemi kullanmaları gerektiği ortaya çıkmaktadır. Hem Nikaragua hem de Honduras’ın sınırlandırmada BMDHS maddelerinin uygulanmasını kabul etmesi ve Divan’ın sınırlandırmada uygulanacak hukuk kuralları için BMDHS’yi işaret etmesi neticesinde sınırlandırma metodunun sonuç odaklı yaklaşım benimsenerek belirlenmesi gerekmektedir. Fakat, tüm bu durumlara rağmen Divan, daha önceki mahkeme kararlarına referans yaparak öncelikle geçici orta hattın çizilip daha sonra bu orta hattın özel durumlar göz önünde bulundurularak değiştirilmesi/uyarlanması gerektiğini belirtmiş yani düzeltici yaklaşımı benimsemiştir. Bu noktada, uluslararası bir antlaşma olan BMDHS sonuç odaklı yaklaşımı benimsemiş olmasına rağmen, mahkeme önceki mahkemelerin sınırlandırma davalarında uyguladığı düzeltici yaklaşımı tercih etmiştir. Bu durum da açıkça yardımcı kaynak olan uluslararası mahkeme kararlarının, Divan tarafından asli kaynak olan uluslararası antlaşmalardan hiyerarşik olarak üstün tutulduğunu göstermektedir.

¹¹ Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Tahkimi (Barbados v. Trinidad v. Tobago), 2006, Judgement, Permanent Court of Arbitration, para. 265.

¹² Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Tahkimi (Guyana v. Surinam), 2007, Judgement, Permanent Court of Arbitration, para. 295.

¹³ Bi-sektör yöntemi, ilgili tarafların kıyı ilişkilerini tahmin etmeye çalışır, ancak bunu kıyıdaki iki nokta arasında çizilen bir çizgi ile temsil edilen bir kıyı şeridinin makro-coğrafyasına dayanarak yapar.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmada incelenen uluslararası mahkeme kararlarının rolü, uluslararası hukukun gelişiminde ve uygulamasında kritik bir öneme sahiptir. UAD Statüsü'nün 38. maddesi, uluslararası hukukun kaynaklarını belirlerken, mahkeme kararlarının bu kaynaklar arasında yer alması, mahkemelerin hukuki belirlilik ve güvenlik sağlama konusundaki işlevini pekiştirmektedir. Bu bağlamda, mahkeme kararları yalnızca belirli davalara özgü sonuçlar doğurmakla kalmayıp, aynı zamanda gelecekteki davalar için emsal teşkil eden önemli referans noktaları haline gelmektedir. Uluslararası mahkemelerin, önceki mahkeme kararlarına yaptığı referanslar, hukukun gelişiminde sürekliliği sağlamakta ve mahkemelerin kararlarının meşruiyetini artırmaktadır. Örneğin, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması gibi karmaşık konularda, mahkemelerin geçmişteki kararlarıyla tutarlı bir şekilde hareket etmesi, uluslararası hukukun öngörülebilirliğini artırmakta ve devletler arası ilişkilerde güven tesis etmektedir.

Ancak, mahkemelerin yaptığı her bir referans, bağlayıcılık açısından aynı niteliği taşımamaktadır. Çalışmada ayrıca uluslararası mahkemelerin kararlarının, örf ve âdet hukuku kurallarını belirlemedeki rolü de ele alınmıştır. Örf ve âdet hukuku, uluslararası ilişkilerde önemli bir yer tutmakta ve mahkemelerin kararları, bu kuralların şekillenmesinde etkili olmaktadır. Ancak, mahkemelerin kararları, her zaman örf ve âdet hukuku oluşturma niteliği taşımamakta; bazı durumlarda, yalnızca belirli davalara özgü kurallar olarak kalmaktadır. Bu durum, mahkemelerin kararlarının nasıl değerlendirileceği ve uygulanacağı konusunda belirsizlikler yaratabilmektedir.

Uluslararası mahkeme kararlarına yapılan referansların sayısının artması, bu kararların zamanla daha fazla önem kazandığını göstermektedir. Örneğin, UAD'ın farklı davalarda yaptığı referansların sayısındaki artış, mahkemelerin önceki kararlarıyla olan ilişkisini güçlendirmekte ve bu kararların hukuki bir referans noktası olarak kabul edilmesini sağlamaktadır. Bu durum, mahkemelerin kararlarının tutarlılığı ve öngörülebilirliği açısından büyük önem arz etmektedir. Zira, farklı mahkemelerin benzer durumlarda farklı kararlar vermesi, uluslararası hukukun istikrarını tehdit edebilir.

Uluslararası mahkemelerin daha önceki mahkeme kararlarına referans yaparak benzer kararlar vermesi hukuki güvenlik ilkesi ve öngörülebilirlik açısından pozitif bir sonuç yaratsa da uluslararası mahkemelerin önlerindeki davalarda esnek davranmasının önüne geçmektedir. Bilindiği gibi uluslararası hukukta her dava kendine münhasırdır ve her davada uygulanacak kurallar ve yöntemler değişiklik gösterebilir. Uluslararası mahkemelerin, daha önce verilen kararlara sıkı sıkıya bağlanması davaların kendine özgü şartlarının göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Bunu yanı sıra, uluslararası antlaşmaların mevcut olduğu ve doğrudan davaya uygulanabilir olduğu durumlarda bile uluslararası mahkemelerin kimi zaman bu antlaşmaları değerlendirmeye almaması ve doğrudan önceki mahkeme kararları üzerinden karar vermesi de uluslararası hukukun kaynakları arasındaki hiyerarşi ve uluslararası mahkeme kararlarının bağlayıcılığı noktasında soru işaretleri ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak, uluslararası mahkeme kararları, uluslararası hukukun gelişiminde ve uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu kararların tutarlılığı ve bağlayıcılığı, uluslararası ilişkilerdeki istikrar açısından kritik bir öneme sahiptir. Uluslararası hukukta daha fazla standartlaşma ve netlik sağlanması hem devletler arası ilişkilerin güçlenmesi hem de uluslararası hukukun etkinliğinin artırılması açısından gereklidir. Bu bağlamda, uluslararası mahkemelerin kararlarının daha sistematik bir şekilde değerlendirilmesi ve uygulanması, uluslararası hukukun geleceği için hayati bir öneme sahip olacaktır. Dolayısıyla, uluslararası mahkeme kararlarının uluslararası hukukun kaynakları arasındaki rolü yeniden değerlendirilmeli ve bağlayıcılığı hakkındaki soru işaretleri giderilmelidir. Bu, sadece hukukun üstünlüğünü sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda uluslararası toplumda güvenin tesis edilmesine de katkıda bulunacaktır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin yayın süreçlerinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi'nin "Etik Kurallara Uygunluk" başlığı altında belirtilen esaslara uygun olarak hareket edilmiştir.

Araştırmacıların Katkı Beyanı

Tek yazarlı ele alınan makale yazar tarafından üretilmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makalede yazar tarafından beyan edilmiş herhangi bir olası çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Arıkan, A. (2022). Vergi Hukukunda Güvenlik İlkesi, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Case concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand), Merits, Judgment, I.C.J. Reports 1962, p.6.
- Certain Phosphate Lands in Nauru (Nauru v. Australia), Preliminary Objections, Judgment, I.C.J. Reports 1992, p. 240.
- Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya v. Malta), Judgment, I.C.J. Reports 1985, p. 13.
- Cottier, T. (2015). Equitable Principles of Maritime Boundary Delimitation: The Quest for Distributive Justice in International Law, Cambridge: Cambridge University Press.
- Çaptuğ, M. (2021). Hukuki Güvenlik ilkesinin Kavramsal Gelişimi, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 17(1), 133-160.
- Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment (Canada v. United States of America), I.C.J. Reports 1984, p. 246.
- Fietta, S., & Cleverly, R. (2016). A Practitioner's Guide to Maritime Boundary Delimitation, Oxford: Oxford University Press.
- Fisheries Jurisdiction (Spain v. Canada), Jurisdiction of the Court, Judgment, I.C.J. Reports 1998, p. 432. Territorial and Maritime Dispute between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), Judgment, I.C.J. Reports 2007, p. 659.
- Frontier Dispute (Burkina Faso v. Mali), Judgment, I.C.J. Reports 1986, p. 554.
- Hillier, T. (1998). Sourcebook on Public International Law, London: Routledge-Cavendish.
- Island of Palmas Case (Netherlands v. United States), Award, PCA Reports 1928, 1925-01.
- Jia, T. (2022). Reviews on the Application of Effectivités in 2012 Nicaragua and Colombia case, Asian Journal of Social Science Studies, 7(1), 66-72.
- Kaya, Y.Ç. (2023). Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea intervening), Counter-Claims, Judgment, I.C.J. Reports 2002, p. 303.
- Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador v. Honduras: Nicaragua intervening), Judgement, I.C.J. Reports 1992, p. 75.
- Legal Status of Eastern Greenland (Denmark v. Norway), Judgement, P.C.I.J. Reports 1933, 53.
- Maritime Boundary Delimitation (Barbados v. Trinidad and Tobago), Award, P.C.A. Reports 2006, 2004-02.
- Maritime Boundary Delimitation (Guyana v. Surinam), Award, P.C.A. Reports 2007, 2004-04.
- Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain), Merits, Judgment, I.C.J. Reports 2001, p. 40.

- Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Greenland), Judgment, I.C.J. Reports 1993, p. 38.
- North Sea Continental Shelf Case (Federal Republic of Germany v. Netherlands), Judgement, I.C.J. Reports 1968, p.3.
- O'Keefe, R. (2011). Legal Title versus Effectivités: Prescription and the Promise and Problems of Private Law Analogies, *International Community Law Review*, 13(1), 147-188.
- Peters, A. (2012). Statehood after 1989: 'Effectivités' between Legality and Virtuality. içinde Crawford, J., & Nouwen, S., *Select Proceedings of the European Society of International Law*, 1-14, Hart Publishing.
- Shaw, M. N. (2021). *International Law*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Sovereignty and Maritime Delimitation in the Red Sea (Eritrea v. Yemen), Award, P.C.A. Reports 1999, 1996-04.
- Sovereignty over Pedra Branca/Pulau Batu Puteh, Middle Rocks and South Ledge (Malaysia/Singapore), Judgment, I.C.J. Reports 2008, p. 12
- Sovereignty over Pulau Ligitan and Pulau Sipadan (Indonesia v. Malaysia), Judgment, I.C.J. Reports 2002, p. 625.
- Talmon, S. (2015). Determining Customary International Law: The ICJ's Methodology between Induction, Deduction and Assertion, *European Journal of International Law*, 26(2), 417-443.
- Tanaka, Y. (2021). *Predictability and Flexibility in the Law of Maritime Delimitation*, London: Bloomsbury Publishing.
- The Anglo-French Continental Shelf Arbitration (United Kingdom v. France), Judgment, Ad hoc Arbitration 1978, p. 3.